

Papatya Nalbantoglu

ZE MAKEN HIER DISCRIMINATIE MEE, VROUWENEMANCIPATIE, LEVEN EN VERDRIET: TURKSE MEISJES IN NEDERLAND

Misschien voor een Nederlander, ook voor een Nederlandse leerkracht, vertegenwoordigt een Turks meisje in het Nederlandse onderwijs een bepaald beeld. Een beeld dat andere Nederlanders keer op keer als foto, een concreet bewijs, getoond hebben onder het mom van 'het Turkse meisje'. Bewust of onbewust hielpen velen mee aan de stereotypering van een kind, een migranten-arbeidersdochter, afkomstig uit Turkije.

Als ik de foto's van mijn leerlingen van acht jaar geleden vandaag als omslagen van boeken, tijdschriften of illustraties van belangrijke artikelen in kranten zie, word ik razend. In acht jaar is veel gebeurd, ook in de algemene gang van zaken rondom het Turkse kind. Wij kunnen niet aan een kant in ernst beweren dat wij de omstandigheden rondom het onderwijs aan deze meisjes willen veranderen en aan de andere kant vasthouden aan de stereotypen.

Het is moeilijk, zoal niet onmogelijk, om een beeld te geven van 'het Turkse meisje' vandaag de dag in deze pluriforme samenleving waar het integratieproces nog aan de gang is. Het doet geen recht aan het kind. De negatieve associaties van zo'n image zijn onschatbaar groot. Voor het kind zelf, maar ook voor de Nederlandse omgeving. Vroeger of later wordt elk Turks meisje geconfronteerd met het image dat de Nederlanders van haar gecreëerd hebben. Ze herkent zichzelf daar niet in. Ze raakt in nog grotere verwarring dan waar ze al in zit.

In dit artikel zal ik ingaan op culturele, religieuze en politieke kenmerken van de Turkse en Nederlandse situatie van Turkse vrouwen en meisjes en de consequenties daarvan voor het onderwijs. Vervolgens geef ik aan hoe ik binnen het moedertaalonderwijs voor Turkse meisjes en jongens werk aan de vragen die zich in Nederland aan hen opdringen, aan de tweesporigheid die hun leven in Nederland kenmerkt. Tenslotte probeer ik te schetsen welke voorwaarden we zullen moeten creëren voor het emancipatieproces van Turkse mensen, vrouwen en mannen, in Nederland.

Achtergronden

De godsdienst van de meeste migrante Turkse gezinnen in Nederland is de Islam. Deze gezinnen komen van het Turkse platteland waar ze een sociaal zwakke en economisch achtergebleven bevolkingsgroep vormden. Hun komst naar Nederland was zuiver economisch. Ze wilden hun toekomst zeker stellen met het geld dat in Nederland te verdienen was in de jaren zestig, omdat Nederland op zoek was naar werkkrachten voor het beter worden van haar industrie. Het menszijn van de migranten kreeg heel lang geen aandacht in overheidskringen. De ontwikkeling en emancipatie van de migranten als mensen en hun kinderen als leden van de toekomstige samenleving in Nederland werd afgeschoven met de argumentatie dat hun verblijf toch een tijdelijk karakter had.

Pas de laatste paar jaren is de overheid bezig met plannen en nota's voor de migranten. Ik weet niet uit welke zorg dit gebeurt. Is het de algemene werkloosheid? Voorzien deze bezigheden Nederlanders van werk? Met al mijn goede wil kan ik moeilijk geloven dat de overheid opeens bezorgd is geworden over de menselijke aspecten van deze zaak. In de laatste tien jaar zijn de Turkse arbeidersgezinnen geïsoleerd gebleven van alle maatschappelijke ontwikkelingen rond hen in Nederland en ook van de vernieuwingen in Turkije. De isolatie heeft diepe littekens achtergelaten. Afgesneden van contacten met buiten, zijn ze naar binnen toegekeerd. De Islam was het enige houvast dat ze hadden. Ze hebben dat met allebei de handen vastgehouden. Ze zijn traditioneler en strakker geworden in hun dagelijkse beleving van hun godsdienst. Dat is voelbaar in het onderwijs aan Turkse meisjes.

De Islam

Turken en Arabieren hebben verschillende talen. Ze komen ook uit verschillende bevolkingsgroepen. Voordat de Turken tot de Islam bekeerd waren, geloofden zij in natuurkrachten, in bovennatuurlijke geesten. Turken raakten onder de indruk van de Islam tijdens hun contacten met de

Arabieren in handelsmissies en oorlogen. Ze begonnen in de negende eeuw na Christus met hun bekering tot de Islam. Dit proces ging door tot de elfde eeuw. In de twee eeuwen die daarop volgden leefden ze in stamverband tot de verschillende stammen zich overgaven aan de sterkste stam: die van de Ottomanen. In het zeshonderd jaar durende Ottomaanse Rijk is de Islam de staatsgodsdienst van de Turken geworden. De Koran die geschreven was in het Arabisch was alleen toegankelijk voor Turkse mannen die Arabische godsdienstige opleidingen hadden gevolgd. Deze elitaire groep heeft met haar interpretatie het maatschappelijk leven vorm gegeven. Voor de Turkse vrouw betekende dit zeshonderd jaar onderdrukking en uitbuiting in naam van de Islam, in alle lagen van de bevolking. Het Islamitische Keizerrijk van de Ottomanen kwam ten einde door toedoen van Atatürk. Al voor 1923, toen de nieuwe Turkse staat tot republiek uitgeroepen was, beseftte hij dat de slechte en achtergebleven positie van de Turkse vrouw weinig mogelijkheden bood voor haar bijdrage in de sociaal-culturele, maatschappelijke en economische vernieuwingen die hij van plan was voor de nieuwe staat. In de Laïcistische staatsvorm, waarin godsdienst en staatszaken apart gehouden worden, kon de Turkse vrouw net zo goed als de Turkse man, zich in het Turks bekwamen in gemengde staatsscholen. Tijdens deze periode is de positie van de Turkse vrouw enorm vooruitgegaan. Toch was de invloed van zeshonderd jaar niet zo makkelijk weg te cijferen. In de jaren 1923-1938 is wettelijk geregeld dat de Turkse vrouw deelneemt aan openbaar staatsonderwijs en ook deel kon nemen aan verkiezingen om te kiezen en gekozen te worden. Zij kon voelen, denken, doen als vrouwen uit de westerse landen. De wensen van Atatürk om Turkije tot een onafhankelijke republiek naar het westerse model te vormen zijn niet voltooid. Toen hij in 1938 overleed bleven de doelstellingen en wetten overeind, maar de ontwikkeling van de mentaliteit van een groot deel van de bevolking niet. De Islam-fanaten begonnen met hun pogingen om zijn werk terug te draaien. Ze zijn er nog steeds mee bezig, ook in Nederland. Kijk naar de Koran-cursussen!

Wat betekent de Islam voor een Turks meisje of vrouw?

Islam, als godsdienst, is ontstaan in de Arabische samenleving. Het is daarom natuurlijk dat de visie

over de vrouw in de Koran, de Arabische vrouw als uitgangspunt neemt.

In de 114 soeras (godsdienstige boodschappen) die geschreven staan in de Koran, behandelen er 23 de directe betrekkingen van de vrouw in haar dagelijkse bestaan. In zeven andere staan haar indirecte betrekkingen. In alle dertig soeras over de vrouw wordt er verteld wat de positie van een vrouw moet zijn, hoe een Islamitische vrouw zich moet gedragen als dochter, als vrouw en als moeder en hoe ze eruit moet zien. Tegelijk wordt er een sterke nadruk gelegd op de verschillen tussen de vrouw en de man. Wij zien dit onder meer in Talak Soera waarin de man verteld wordt op welke dagen hij zijn vrouw kan afstoten, hoe zwak vrouwen zijn en waarom en in Nisa Soera hoe en waarom een vrouw gestraft kan worden met slaag. In Bakara Soera zien wij de ongelijke positie van de vrouw en de man het meest duidelijk. Hierin wordt verteld dat in de Islamitische wetgeving, in een Islamitische rechtbank onder voorzitterschap van de hoogste godsdienstige vertegenwoordiger, de getuigeverklaring van twee vrouwen gelijk is aan de getuigeverklaring van één man. Dit omdat door haar zwakkere emotionele bouw, een vrouw wél in staat is fouten te maken die een man met zijn stabiele emotionele bouw en zijn verstand niet maakt.

Als wij alle godsdienstige boodschappen in de Koran op een rij zetten, zien we dat de Islam wél voordelen voor de vrouw geboden heeft, onder meer in zaken van erfrecht die voorheen helemaal niet bestonden en ook een zekere duidelijkheid over de positie van vrouwen in het algemeen. Daarom kunnen wij het streven van de Koran als een vooruitgang in de samenleving van toen, waarin een economische, sociale en morele chaos heerste, niet onderschatten. Maar de uitspraken en boodschappen die aan nadelige interpretaties onderhevig waren, zijn ook veel in aantal. Deze worden meer voelbaar voor de vrouw, als dynamische krachten in het ontwikkelingsproces van de samenleving zich duidelijk manifesteren, als de verwachtingen van de vrouw om een eigen bijdrage te leveren en haar beeld van zichzelf in het maatschappelijk gebeuren, veranderen.

In de dertig soeras waar we het over hadden, wordt de superieure positie van de man benadrukt. Superioriteit van de man ten opzichte van de vrouw vindt zijn wortels in het feit dat de man voor het levensonderhoud van de vrouw moet zorgen. Hij moet de kostwinner zijn. Dit ver-

schaft hem zijn bevoorrechte positie. De 'superioriteit' van de man heeft een economische oorzaak. Veel Islamitische Turkse meisjes en vrouwen vandaag de dag zijn zich ervan bewust dat ze geen parasieten zijn die in leven worden gehouden door de 'goedheid' van hun mannen of vaders. Ze betalen de kosten van hun zgn. 'levensonderhoud' door mannen veelvuldig terug met hun arbeid in de huishouding, opvoeding van hun kinderen, op het land of met arbeid buiten het huis. Maar hun arbeid heeft geen naam. Het is geen begrip van 'echt' werk. Dat is te wijten aan het feit dat deze arbeid gezien wordt als haar plicht, als vanzelfsprekend, in de institutie van gezin en/of huwelijk.

Volgens de Koran moet een vrouw haar man 'gelukkig' maken. In de praktijk komt dat erop neer dat ze geen conflicten moet veroorzaken in het huwelijk en als er toch conflicten komen (door de man) moet ze zwijgen. Hetzelfde geldt voor een dochter ten opzichte van haar vader. Ze moet volgbaar en zwijgbaar zijn en geen conflicten in het gezin geven. In zwakke sociaal-economische milieus worden deze begrippen strak toegepast om de belangen van de man of de vader te beschermen. Deze belangen worden vaak uitgedrukt als 'gezinsbelangen'. In andere milieus is er een oppervlakkige 'gelijke' positie met de man. Oppervlakkig omdat in de opvoeding van meisjes en jongens wezenlijk niets verandert en zo lang als een vrouw ongeschoold blijft en geen beroep heeft (behalve de naamloze arbeid thuis), blijft ze afhankelijk van haar vader of haar man.

De reden van mijn achtergrondinformatie over Islam en de invloed ervan op de Turkse vrouw is om te laten zien waarom het zo belangrijk is dat de Nederlandse wetgeving deze vrouwen en hun dochters moet beschermen, helpen hen te emanciperen zonder hun anders-zijn uit het oog te verliezen.

Vandaag is het treurig om te zien dat in Turkije 80 procent van de Turkse vrouwen (ongeveer 22 miljoen) een werkende, onderdrukte, uitgebuide vrouwenpopulatie vormt. Meisjes mogen naar school gaan en studeren, maar de machthebbers weten al te goed dat de economische situatie, de armoede, geen kans geeft aan deze groep zich te bekwaamen in een beroep. Vele vrouwen kunnen niet lezen en schrijven. Velen nemen genoeg met een basisschooldiploma, dat hen toch geen kansen van economische onafhankelijkheid biedt. Ze worden alsnog onderdrukt door de machtheb-

bers. In de klassen-samenleving van Turkije zitten deze vrouwen in de onderste laag, lager dan hun mannen.

Vrouwen en meisjes in alle klassen van de Turkse samenleving hebben problemen. Voor de Turkse vrouwelijke arbeidster hebben deze problemen concrete vormen aangenomen. Voorzien in het levensonderhoud, sociale onzekerheid, werkloosheid, slechte gezondheidszorg, huisvesting, het feit dat ze hun kinderen niet naar school kunnen sturen door economische redenen, zijn een paar van hun problemen. De problemen van de werkende Turkse vrouw zijn in Nederland niet afgenomen. De enorme cultuurconflicten, eenzaamheid, werkloosheid, de taalbarrière, discriminatie zijn erbij gekomen. De regelingen en zekerheden waar ze wel gebruik van kunnen maken zullen ze nooit ten volle kunnen gebruiken. Velen weten niet eens dat deze bestaan.

Wij moeten ons realiseren dat Turkse vrouwen in Nederland bezig zijn dagelijks strijd te leveren op drie fronten: als buitenlandse minderheidsgroep, als achtergestelde klasse en als vrouwen afkomstig uit Islamitische cultuur.

De leerplicht voor Turkse meisjes in Nederland

Het Nederlandse basisonderwijs is voor vele Turkse meisjes het eindstation van hun schoolloopbaan. De leerplicht schijnt niet te gelden voor deze meisjes.

Het dagelijks leven van een thuisgehouden meisje

Thuisgehouden meisjes worden vaak te werk gesteld als onbetaalde huishoudsters, terwijl hun moeders meestal wél een betaalde baan hebben buitenshuis. Ze passen op hun jongere broers of zusters. Soms ook op andere kinderen uit de buurt. Velen doen aan huisnijverheid voor hun bruidsschat of uitzet. Sommigen hebben thuis een naai- of breimachine en nemen orders voor werk aan van hun kennissen of burens om thuis wat geld te verdienen, geld dat ze aan hun vader overdragen. Ze kijken naar de tv, die ze niet begrijpen of naar de Turkse videofilms, die over romantische, avontuurlijke gebeurtenissen in Turkije gaan. Ze komen haast niet buiten de deur. Als ze dat doen zijn ze altijd met hun ouders. Vanzelf gaan ze vaak om met volwassen Turkse vrouwen die niet werken en daarom thuis zijn. Op den duur worden ze uitgehuwelijkt, meestal aan iemand uit Turkije. Door de Nederlandse

wetgeving is het bijna onmogelijk hun echtgenoten zonder problemen naar Nederland te laten overkomen. De vrouwen blijven in Nederland wonen, en hun kinderen gaan naar Nederlandse scholen. Deze meisjes worden eenzijdig bezighouden en dogmatisch opgevoed door de ouders. Ze hebben veel commentaar op de ondeugdelijke zeden en de moraal in de Nederlandse samenleving (die ze niet kennen). Terwijl de meisjes goed kunnen opschieten met hun ouders en volwassen Turkse vrouwen, hebben ze nauwelijks contact met hun jongere broers of zusters die op Nederlandse scholen zitten en die veel meer op de hoogte zijn van het leven buitenshuis. Die door migratie gestoorde gezinsharmonie gaat helemaal stuk door de groeiende afstand tussen gezinsleden. Als ze zelf geen evenwichtig geheel vormen kunnen wij geen bijdrage van zo'n gezin in het algehele integratieproces verwachten.

De overheid

Iedere gemeente heeft ten aanzien van het naleven van de regels voor de leerplicht een ander beleid.

In Rotterdam worden proces-verbalen tegen de verantwoordelijke ouders opgemaakt. Rechtszaken over leerplicht van Turkse meisjes en de geldboetes in Rotterdam zijn kranteberichten geworden. Wat gebeurt er in Amsterdam? Alleen al in de buurt waar ik lesgeef zijn drie leerplichtige meisjes die thuis gehouden worden. Op de ouders wordt geen enkele druk uitgeoefend door de officiële instanties. Deze ouders worden voorbeelden voor andere ouders om óók hun leerplichtige dochters thuis te houden. De proces-verbalen, rechtszaken, geldboetes maken in ieder geval indruk op de ouders. Ze worden gedwongen actie te ondernemen. 'Dwang' kan negatief klinken, maar als ik om me heen kijk en zie dat de leerplichtambtenaren genoeg nemen met de uitleg van de vader dat 'het tegen hun godsdienst is om huwbare meisjes naar gemengd onderwijs te sturen' of met de verklaring van het meisje in bijzijn van haar vader dat ze 'niet naar school wil', dan zeg ik dat wij ons moeten schamen om te zeggen dat er leerplicht is in Nederland. Als leerplicht een wet is in Nederland, moet hij voor alle kinderen gelden. Meisjes, jongens, Nederlanders, Turken, Marokkanen, enzovoort. Wij kunnen de argumenten van de vaders wel respecteren, maar onder deze omstandigheden, in deze tijd, in deze multiculturele samenleving, kunnen wij ze niet

accepteren. 'Maar dan wordt het meisje naar Turkije gestuurd', zei een leerplichtambtenaar een keer tegen mij. Maar dat is geen reden om de vader niet te vervolgen. Ten eerste kan de vader de arbeid van het meisje in huis als huishoudster, kok, oppas, etc. niet missen. Ten tweede is het verdomd moeilijk om familieleden te vinden die de zorgen van een 'huwbaar meisje' op zich willen nemen in Turkije. Stel dat het gebeurt, dan is het kind beter af daar in huis te zitten dan hier in huis te zitten. Ze verkeert dan tenminste in een 'natuurlijker gevangenschap' dan hier. Als ze daar zit, direct of indirect, maakt ze kans op deelneming in het ontwikkelingsproces in de eigen samenleving die door de invloed van de dynamiek van tijd ook aan veranderingen onderhevig is. Uitgangspunten van de leerplicht veranderen toch niet als het kind van Turkse afkomst is? Ze is juist een van de vele kwetsbare kinderen voor wie de leerplicht überhaupt bestaat.

De ouders

Het is voor mij niet acceptabel dat een vader zijn dochter (vooral de oudste) niet naar een gemengde school wil sturen als hij met 'u weet het wél, de cultuurverschil' aan komt zetten. Hij moet mij duidelijk maken wat dat inhoudt. In Turkije waar 'Turkse cultuur' heerst, zijn de meeste scholen gemengd. In Nederland is dat ook zo.

Schuiten in de uitspraken van de vader andere dingen, misschien angst die door onbekendheid met de situatie in Nederland groter is geworden? Wat zijn die angsten? Daar probeer ik eerst achter te komen ... Meestal gaat het om verschillende dingen. Ik hoor vaak dat hij bang is voor de 'losse' zeden/normen waarvan hij denkt dat ze in het Nederlandse onderwijs bestaan. Maar dan moet ik weten wat voor waarborgen hij thuis denkt te hebben dat het meisje volgens zijn zeden/normen wordt opgevoed. Hoe kan hij haar bijbrengen wat hij goed vindt, of toezicht houden op zijn dochter die door middel van tv, videofilms, radio, eigen omgeving, toch bepaalde situaties meemaakt en met haar vragen of conclusies zit? Hoe kan hij dit doen als zijn vrouw ook de hele dag werkt? Is het soms de vrees van de publieke opinie van de andere Turkse families of bureaus? Op den duur komt het erop neer dat hij in ons gesprek zijn eigen machteloosheid over de situatie uit. Zeker als ik probeer hem uit te leggen dat als zijn

dochter niet weet hoe ze zich moet handhaven in mannelijk gezelschap, zij nergens te vertrouwen is, ook niet thuis, ook niet op het werk. Een andere argumentatie is dat hij geen toekomst voor zijn dochter ziet in het vervolgonderwijs omdat zij toch naar de laagst mogelijke vorm van onderwijs gestuurd wordt; waarvoor een mavo-opleiding voor zijn kind nodig is als hij toch van plan is terug te keren; dat hij niet ziet dat zij de havo afmaakt; dat ze als buitenlandse toch geen kans heeft in de werkmogelijkheden als ze wel een opleiding afmaakt. Al deze argumentaties hebben een stukje waarheid in zich. Inhoudelijk heeft het vervolgonderwijs in Nederland weinig te bieden voor een Turks meisje. Aan de andere kant: scholing kan ook vorming betekenen en dat is ook belangrijk. Dit probeer ik hem dan uit te leggen. Het is moeilijk omdat zijn verwachtingen van het onderwijs meestal zuiver prestatiegericht zijn. Zo heeft hij geleerd in zijn land: 'Je studeert om iets te worden, wat te bereiken' ... Dat school veel kan betekenen in de totale emancipatie van het meisje onder meer dat ze weerbaar wordt om deel te nemen in alle soorten situaties, is een gedachte die ver van zijn bed ligt. Sommige vaders vrezen dit, omdat ze zien dat hun dochters in opstand komen tegen de normen die ze zelf willen hanteren. Hun angst is niet ongegrond. Aan de andere kant probeer ik ze uit te leggen wat ze met hun overbeschermende houding kunnen bereiken. Niemand kan de ontwikkelingen in de samenleving stoppen.

Vaders die hun dochters niet naar school willen sturen omdat dat beter uitkomt voor het gezin, vormen de grootste groep. Dan is er iemand thuis om de jongere kinderen op te vangen en het huishoudelijk werk te doen omdat de moeder werkt. De meeste moeders hebben hier heel weinig in te brengen. Ze vinden dat ze ook werken moeten om het gezin draaiende te houden en meer spaargeld voor Turkije te verdienen. De voorzieningen voor dagverblijven, crèches, etc. zijn niet voldoende in Nederland. Voor opvang in grote steden zijn er wachtlijsten voor kinderen onder de twee jaar. Peuterzalen kosten veel en zijn toch niet voor de hele dag en niet voor elke dag. Het is daarom erg moeilijk deze groep zover te krijgen dat ze hun oudste dochter naar school sturen. Naar Nederlanders toe geven ze de reden 'cultuurverschil'. Ze weten ondertussen dat dat een goed argument is voor de Neder-

landse instanties, omdat deze door hun 'democratische' mentaliteit zwaar aan dit argument tillen.

De koppige vaders, die toch weigeren in te zien dat ze anders kunnen beslissen of reageren, zijn erg moeilijk te overtuigen. De anderen die zelf twijfels hadden, krijgen in zo'n gesprek (of een paar gesprekken) ruimte hun vragen te stellen, de zaak van een ander standpunt te bekijken. Ik probeer hen allemaal te vertellen dat er geen garanties zijn dat alles goed kan gaan, maar observeren, controleren, toezicht houden op hun kinderen, kunnen ze ook doen als deze op school zitten. Naar een Nederlandse school gaan hoeft niet vernederlandsing te betekenen. Vele vaders leren tijdens onze gesprekken over de mogelijkheden van verschillende schooltypen, hoe lang deze duren, welke vakken er aan te pas komen. Dit geeft hen iets meer inzicht in de situatie. Ik vraag me telkens af of ik de juiste informatie in de juiste hoeveelheid geef. Zeker als ik zelf weet dat er haast geen opvang is in het vervolgonderwijs aan de buitenlandse leerlingen, als ik haast geen steun heb aan de Nederlandse leerkrachten (die met verkeerde redeneringen of attitudes veel stuk kunnen maken), dat er weinig of geen maatschappelijke kansen bestaan voor de buitenlanders. Maar ik weiger om niets te doen. Het vergt veel energie en tijd. Ik probeer de meisjes die wel eindelijk een kans krijgen, persoonlijk te controleren op school, maar ook erbuiten. Als een op de twintig haar diploma van de huishoudschool, mavo of havo haalt, ben ik reuzeblij.

Turkse meisjes in het Nederlandse vervolgonderwijs

Veel leerlingen en ouders heb ik leren kennen via de lagere scholen, waar ik ongeveer tien jaar heb lesgegeven. Mijn kennis en ervaring met Turkse meisjes in het vervolgonderwijs is hoofdzakelijk gebaseerd op het contact met mijn leerlingen op de middenschool waar ik lesgeef in de moedertaal en ze begeleidt in hun schoolloopbaan. Behalve de achtergrondinformatie die verschilt van de doorsnee Nederlandse leerlingen, het enorme identiteitsprobleem dat in die leeftijdscategorie heel duidelijk naar voren springt en de problemen die het voortgezet onderwijs oproept omdat het zich niet ingesteld heeft op het groeiende aantal buitenlandse leerlingen — kenmerken voor

alle buitenlandse leerlingen — zijn er toch een aantal factoren die specifiek zijn voor het leven van de meisjes.

De omgeving thuis

Dat een vader zich bereid verklaart om zijn dochter naar het vervolgonderwijs te sturen, betekent niet dat hij daarmee rekening houdt in zijn en haar dagelijks leven. Met andere woorden, het meisje moet haar verplichtingen thuis in de huishouding, opvang van kinderen (gedeeltelijk) blijven voldoen. Bijna van elke minuut die ze buitenshuis doorbrengt moet ze een verklaring geven. Zij krijgt met het vervolgonderwijs een zwaarder programma per dag te verwerken. Geestelijk staat zij meestal onder zware druk. Ook vaders die hun dochters op eigen initiatief naar het voortgezet onderwijs sturen weten niet goed wat dat inhoudt. Ze tonen geen begrip voor de problemen op school; ze laten die op hun beloop, ervan uitgaande dat de westerse normen het beste zijn, dat de school het het beste weet. Ze hebben hoge verwachtingen van hun dochters. Omdat haar Nederlands beter is geworden, wordt van haar verwacht dat zij de tolkfunctie van de familie overneemt en met de zieke familieleden naar de dokter, met de jongere kinderen naar hun schoolavonden, met de kennissen die problemen hebben bij de huisvesting mee moet gaan. De officiële papieren die vader krijgt moet ze voor hem kunnen vertalen en beantwoorden.

Ondertussen groeit de druk van buitenaf. De buren, kennissen en haar Turkse omgeving controleren haar. Hun commentaar op haar leven is groot. Ze zijn meestal negatief over de gang van zaken in Nederland door hun eigen ervaringen of door gebrek aan voldoende informatie. Het meisje moet naar hen luisteren en meestal heeft ze geen ruimte om te reageren uit vrees dat ze te brutaal of vernederlandst wordt gevonden. Veel mensen om haar heen thuis zien het nut niet in waarom ze op school zit. Zij is niet in staat dit voldoende uit te leggen zonder oneerlijk te zijn tegenover zichzelf.

De Turkse families leven meestal in slechte woningen met te kleine ruimte. Dit heeft invloed op het werk van het kind. Ze moet meestal in te koude kamers alleen of in een warme kamer met veel mensen om zich heen haar huiswerk doen. Als er visite komt, wordt er van haar verwacht dat zij de moeder helpt met thee zetten, eten maken. Ik ken meisjes die 's ochtends om 4 uur op-

staan om hun huiswerk af te krijgen of voor hun repetitie te studeren, om toch hun verplichtingen na te komen.

De schoolomgeving

Het vervolgonderwijs dat afgestemd is op doorsnee Nederlandse kinderen, eist veel van haar. Haar kennis van het Nederlands is niet zodanig dat ze alles in een keer voldoende begrijpt. Haar onbekendheid met de Nederlandse situatie speelt haar eveneens parten. De moderne talen die zij ook moet leren, zijn de echte struikelblokken. Haar tweede taal (Nederlands) is meestal niet voldoende om andere talen op te bouwen.

De vakken die haar problemen geven kunnen ook in een andere sfeer liggen. Bijvoorbeeld gymnastiek, zwemmen, gezondheidskunde, seksuele voorlichting. Zij is bang om aan deze vakken deel te nemen of haar best te doen omdat ze van huis uit als taboe bestempeld zijn. Taboe, omdat volgens de 'culturele achtergronden' ze reden kunnen zijn dat de vader beslist haar schoolloopbaan te beëindigen.

De onwetendheid en in sommige gevallen zuiver discriminerende houding van hun Nederlandse leerkrachten zijn voor hen ook moeilijk te accepteren of te verwerken. Als de Nederlandse leerkracht haar straf geeft omdat ze met haar moeder naar het ziekenhuis moest gaan en daarom afwezig was, of haar uitscheldt dat ze te laat komt omdat ze een Turkse is (volgens de betreffende leerkracht een Turkse gewoonte), is zij niet te troosten.

Hoe feilloos Nederlands zij ook spreekt, hoe modern ze zich kleedt, zij merkt dat de Nederlandse kinderen (niet allemaal) haar toch niet als een van hun eigen mensen accepteren. Dit komt boven water als er een discussie of ruzie plaatsvindt. Zij moet in de klas meestal zwijgen om geen aandacht te trekken, er niet tegen in gaan om niet de naam van 'agressief meisje' te krijgen. Ze verliest hierbij veel van haar goede wil, hoop en zelfvertrouwen om door te gaan.

Conclusie

Het is onmogelijk voor haar een bescheiden, lieve, gehoorzame en brave dochter te zijn voor de Turkse ouders, een voorbeeldige huwelijkskandidate in de Turkse gemeenschap en een geslaagde scholiere en populaire persoonlijkheid op de Nederlandse school.

Toch eist iedere institutie zijn deel op en het

kind moet vaak in haar eentje dat allemaal waar-
maken met haar bagage van kennis en ervaring
die niet eens een knapzak vult. Het lukt natuur-
lijk niet. Minstens een van de eisen, vaak alle-
maal, mislukken. Maar wiens zorg zal dat zijn?
Het gezin en de school geven elkaar de schuld en
ze zijn er vanaf. Wat achterblijft is een gebroken
mensje dat niet goed begrijpt wat haar overkomt.
Het is niet dat ze de verwachtingen van haar ou-
ders of de school niet beseft. Juist daarom doet
ze haar best ieder tevreden te stellen en onbewust
zichzelf kapot te maken.

Het gezin en de school vertellen en leren haar
veel hoe ze zich moet gedragen als een Turks
meisje of hoe geslaagde meisjes zijn in de Neder-
landse samenleving, maar ze laten na om iets mee
te geven over hoe en wat mens-zijn betekent, wat
solidariteit is, hoe zij zichzelf weerbaar kan op-
stellen, zodat zij niet degene is die altijd verdriet
heeft, machteloos is, als dochter, als vrouw en als
mens.

Het moedertaalonderwijs

Er is tot nu toe weinig gedaan aan schoolwerk-
planontwikkeling voor de opvang en begeleiding
van buitenlandse leerlingen op het Nederlandse
vervolgonderwijs. In sommige scholen zijn er tol-
ken ingevoerd om zodoende de oppervlakkige
conflicten met het meisje, haar familie op te los-
sen. Dit is natuurlijk geen leerlingbegeleiding. Het
is het dicht maken van een gat met een spons...
Behalve de nihile rechtspositionele situatie van de
tolken die eigenlijk een schande is voor de hele
zaak, wordt de hele problematiek naar hen toe
geschoven. Dit is onverantwoord en schadelijk
voor de 'tolken' (ze zijn tevens sociaal werkers,
begeleiders, schoolcontactpersonen, enzovoort)
en voor de leerlingen.

Het moedertaalonderwijs dat onder de naam van
'eigen taal en cultuur' ingevoerd is in sommige
scholen, mist óók alle rechtspositionele aspecten
voor de leerkrachten. Ze moeten in tijdelijke
dienst (één jaar) onder de naam 'tolk' benoemd
worden. Ik heb geen idee wat ze doen, hoe ze
werken, daarom zal ik proberen te vertellen over
mijn eigen werk met mijn leerlingen op de Scho-
lengemeenschap Centrum Oud-West in Amster-
dam. Ik ben daar tijdelijk in dienst als tolk (één
jaar). Ik geloof dat moedertaalonderwijs veel kan
bijdragen in het ontwikkelingsproces van de bui-
tenlandse leerlingen. Dat heb ik ervaren in het

basisonderwijs. In het voortgezet onderwijs kan
het moedertaalonderwijs een onderdeel zijn in
het socialiseringsproces van het kind.

Een van de belangrijkste doelen waar ik naar
streef in het moedertaalonderwijs is weerbaarheid
van mijn leerlingen. De eerste stap in weerbaar
maken van de Turkse meisjes is hen helpen hun
eigenwaarde te vinden. Dat kan je pas doen als je
je eigen situatie goed bestudeert. Wat is hun
beeld van zichzelf? In hoeverre komt dat overeen
met de werkelijkheid? (Als ik dat kan bekijken.)
Zijn ze vernederlandst? Hoe denken ze over hun
ouders? Over hun Turkse omgeving hier, maar
ook in Turkije? Wat is hun inhoud van Turks
zijn? Hoe denken ze over Nederland, Nederlan-
ders?

Meestal komen wij gezamenlijk tot de conclusie
dat wat zij als hun achtergronden van cultuur er-
varen geen realiteiten meer zijn, omdat ze hier en
nu leven en niet in Turkije van toen. Het is dan
ook duidelijk dat de nationalistische, heldhaftige
verhalen of gedichten of gebedjes uit de Koran
niets bij kunnen dragen aan hun Turks zijn of
blijven. Ze maken hier discriminatie mee, ze ma-
ken hier vrouwenemancipatie mee, ze maken hier
leven en verdriet mee. Het is voor mij hypocriet
om hen naar huis te sturen met de boodschap dat
ze als Turkse meisjes boven alles en ieder staan en
als ze hun huiswerk doen, ze verder komen. Dan
help ik mee aan alles waar ik tegen strijd. De
meisjes moeten bij mij in ieder geval leren dat ze
een taal hebben, die wij in onze communicatie
gebruiken, dat tweetaligheid iets positiefs is. Veel
kinderen ontwikkelen een negatieve attitude ten
opzichte van het Turks: als het niet hoeft, spre-
ken ze geen Turks. Door middel van mijn lessen
wil ik ze laten ervaren dat tweetaligheid géén
handicap is, het Turks niet minderwaardig. Door
middel van dit instrument kunnen ze zich uiten,
zonder grenzen, over alles en letterlijk alles wat
ze willen vertellen, wat ze willen schrijven. Door-
dat hun taal de sleutel is tot het vinden van vele
verborgen of weggedrongen ervaringen, indruk-
ken, kennis worden ze zich bewust van wat ons
bezighoudt. De Nederlandse uitdrukkingen of be-
grippen die ze kennen, gebruiken ze ook tussen-
door. In eerste instantie heb ik daar geen bezwa-
ren tegen. In tweede instantie mogen ze die van
mij in het Turks uitleggen, beschrijven, enzo-
voort. Wij komen dan ook vaak tot de conclusie
dat ze hun eigen interpretaties hebben gehad van
begrippen en ze eigenlijk bijna nooit tot het leren

van de echte betekenis zijn gekomen. Hun eigen interpretatie heeft dan de doorslaggevende kleur gegeven of deze Nederlandse begrippen of uitdrukkingen negatief of positief zijn.

Ik probeer uit te gaan van menselijke waarden die ze uiteraard ook kennen. Ik ga in op universele zaken als vriendschap, liefde, verdriet, solidariteit, vrede, in aansluiting bij projecten op school. Ik wil dat mijn lessen een integraal onderdeel zijn van het schoolgebeuren. De verhalen van mijn leerlingen, onze gesprekken, gaan niet over hele andere zaken, maar in de moedertaallessen krijgen ze eindelijk een context. Ze zien in hun belevenissen dat ze niet meer of minder zijn dan vele mensen op deze wereld, dat Turks zijn of Nederlands voelen of denken eigenlijk hieraan niets verandert. Ik probeer op mijn eigen manier hiermee een eind te maken aan de tweesporigheid die de zielen van velen van hen kenmerkt. Mijn andere doelstelling hierbij is hen te helpen tot de conclusie te komen dat ze eerlijk moeten zijn tegenover zichzelf en moeten durven hun mening of idee door te zetten tot het eind, als ze geloven dat het voor hen de werkelijkheid is. Het is niet mijn bedoeling ze negatief te conditioneren. Ze moeten leren kritisch te zijn maar niet op een zelfverwoestende manier. Ze kunnen leren opbouwend te werken met hun kritiek op zaken.

Het is niet voldoende om te zeggen 'de school deugt niet, mijn ouders deugen niet, ik deug niet, enzovoort'. Wat kunnen ze daaraan doen? Hoe moeten ze het aanpakken? Dit zijn dingen waar wij achter komen als wij als groep bezig zijn. Ze leren elkaar beter kennen. Links denkenden, rechts denkenden, Islamitisch, Christelijk, enzovoort worden dan niet als negatief of positief beoordeeld. Ieder is welkom een gezamenlijk antwoord te vinden voor een bepaald onderwerp. Tijdens deze gesprekken komt ook naar buiten dat samen denken, samen doen een solidariteitsband schept. Deze ervaren ze. Ze spreken erover. Het is niet gemakkelijk om ze zover te krijgen dat ze hun eigen mening zeggen. Meestal weten ze niet wat dit is. Maar in een vertrouwenssituatie krijgen ze van ons allemaal de ruimte. Ze kunnen zich gewoon permitteren 'gek' te zijn of 'onbeschoft' of 'brutaal' of 'zedeloos'. Ze hoeven ons geen verhaaltje te verkopen dat ze meekrijgen van huis of dogmatische uitspraken te doen die ze uit hun hoofd hebben geleerd om zich te handhaven in de Nederlandse klassen. Ze zien vroeg of laat, dat hun eigen 'ik' niet Turks of Nederlands hoeft

te zijn, maar 'zichzelf', met gebreken en ook waarden. Als ze zichzelf als mensen accepteren, kunnen wij verder gaan. Ik vind het belangrijk dat deze gesprekken in het Turks gevoerd worden. Behalve het inhoudelijke deel van de begrippen, uitdrukkingen, enzovoort moeten de meisjes hun emoties, hun gevoelens leren uiten in hun moedertaal. Daarvoor zijn deze gelegenheden heel goed. Hoe kunnen ze anders leren zich te verweren in situaties (bijvoorbeeld thuis) als ze wel Nederlands denken maar dat niet emotioneel kunnen uiten in het Turks. Dan is het vanzelfsprekend dat ze zich anders zullen gedragen. Het is niet alleen taal, maar het zijn ook onderwerpen, denkwijzen en attitudes die in de ene situatie anders kunnen liggen dan in de andere.

Meisjes en jongens

Op de school waar ik lesgeef, is het moedertaalonderwijs nog niet als een verplicht onderdeel ingeroosterd. De Turkse leerlingen krijgen het in hun vrije uren. In het begin was er een vaste groep van meisjes. Nu hebben wij ook jongens erbij. Dan word ik zó overtuigd van de noodzaak en behoefte van deze kinderen aan aandacht, begrip en tolerantie in hun moedertaal, gegeven door iemand uit hun eigen groep. Ik vind het niet bezwaarlijk dat er jongens bij zijn gekomen. Eigenlijk vind ik hun aanwezigheid essentieel. Het wordt telkens duidelijk hoe de leerlingen van elkaar, als jongens en meisjes, dingen opsteken. Bijvoorbeeld naar aanleiding van een Turks verhaal dat ze zelf uitzoeken uit kranteberichten of Turkse boeken, of uit de eigen omgeving, staan wij gezamenlijk stil bij het begrip 'de bruidsschat'. Jongens hebben daar veel aan bijgedragen met hun ideeën. Zonder hun bijdrage is zo'n onderwerp niet te bediscussiëren. Hetzelfde geldt voor andere onderwerpen als 'de leerplicht voor jongens en meisjes', 'Koranlessen buiten schooltijd', 'nationalisme', 'discriminatie', 'criminaliteit'.

Er zijn ook onderwerpen waarin meisjes zich veel vrijer uiten in afwezigheid van de jongens, bijvoorbeeld 'seksuele voorlichting'. Dan vraag ik de jongens apart te komen, op een ander tijdstip. Ze komen. In geval dat ze over hetzelfde onderwerp met mij willen praten of schrijven, kunnen en mogen ze dat. Anders hebben wij een anoniem, schriftelijk vragensysteem. Als de vragen openbaar worden, kunnen ze hun bijdrage leveren. Niemand is verplicht deel te nemen aan de discussie.

sie. Ze kunnen het lokaal verlaten als het te bedreigend voor hen wordt. Tot nu toe heeft niemand dat gedaan. Het is merkwaardig te zien hoe jongens met veel twijfels over geslachtsziekten zitten.

Ontdekken van hun mogelijkheden begint met ontdekken van eigen situatie. De situatie kunnen wij niet los zien van hun Turkse achtergrond. Daarom is hun moedertaal een sleutel tot eigen deuren. Dit is één van de redenen waarom moedertaalonderwijs niet alleen van belang is voor het basisonderwijs en het vervolgonderwijs, maar ook voor volwassenenonderwijs.

Hoe kunnen wij verder?

Meisjes en jongens, of ze Nederlands of Turks zijn, leven, werken, gaan om met elkaar, en vormen samen de toekomst. Het is onnatuurlijk en onverantwoord ze als verschillend te benaderen en deze zogenaamde verschillen te benadrukken in particuliere Islamitische scholen of Internationale Schakelklassen. (Tegen de ontwikkeling waarbij het Koran-onderwijs binnen de Nederlandse school wordt gehaald bestaan ook een aantal bezwaren, waarop ik hier niet in kan gaan.) In zo'n benaderingswijze schuilt niet alleen het gevaar dat ze tegen elkaar opgezet gaan worden, maar de wezenlijke overeenkomsten van hun mens-zijn en hun menselijke solidariteitsgevoelens zullen stuk gemaakt worden. Wat 'mens-zijn' en 'menselijke solidariteit' inhouden kunnen kinderen op school met behulp van gerichte aandacht en programma's leren kennen van elkaar, in hun omgang met elkaar. Meisjes en jongens, Turken en Nederlanders, witten en zwarten, Islamieten en Christenen apart zetten kan deze leerprocessen alleen maar bemoeilijken en stagneren. Alhoewel het soms goed is met gescheiden groepen te werken, moet dat ingepast zijn in het totale schoolgebeuren, moet dat een zaak zijn of worden van het hele schoolteam.

Eigen organisatie

Soms gescheiden groepen, maar ingepast in gezamenlijke strijd geldt ook buiten het onderwijs. Ik vind dat zelforganisaties een belangrijke rol kunnen hebben in het integratieproces van buitenlanders. Ze kunnen het draagvlak voor het emancipatieproces en ontwikkelingsstrijd vormen. Hetzelfde geldt voor Turkse vrouwenorganisaties. Eigen vrouwenorganisaties kunnen alleen sterk en

bewust te werk gaan als er genoeg aandacht en belang gehecht wordt aan de kadertraining van Turkse meisjes en vrouwen afkomstig uit deze groep. Nu wordt er haast niets gedaan aan deze training. Sterker, in sommige gemeentes als in Amsterdam wordt er ruimte gegeven aan twee groeperingen in dezelfde buurt die verschillende uitgangspunten hebben. In de ene werken Turkse vrouwen die al hun energie en kracht inzetten voor hun ideaal, in de andere wordt de leiding gevormd door Nederlandse vrouwen en er worden uitstapjes georganiseerd voor Turkse vrouwen naar Friesland.

Als ik interviews lees met de Turkse vrouwen die 'in het veld' werken, kom ik de volgende passages tegen:

Opzij, februari 1983: Sükran Sevin — 'we worden als organisatie van Turkse vrouwen niet geaccepteerd ... Als je ziet hoeveel ellende HTKB (Turkse Vrouwen Vereniging in Nederland) vanaf de start zo'n zeven jaar geleden heeft gehad om te kunnen voortbestaan ... We hebben sinds kort twee part-time stafkrachten wier rechtspositie nog steeds onzeker is. Ons contract wordt per maand verlengd. Daarbij worden we niet écht bij het gemeentelijk beleid betrokken. Er is een soort schijn-inspraak. Er wordt gezegd dat Turkse vrouwen zich niet kunnen organiseren en als we ons dan organiseren, dat we te politiek en niet representatief zijn. Maar was de voorhoedebeweging van de Nederlandse vrouwenbeweging dan representatief?'

Leyla Koç, vormingswerkster: 'Opleidingen voor buitenlandse meisjes in de gezinsverzorging en de bejaardenverzorging zijn op zich een goed idee. Er is veel behoefte bij Turkse en Marokkaanse gezinnen aan mensen die iets van hun cultuur afweten en de taal spreken. Maar wat zie je nu bij de opleidingen? Ze zijn vooral gericht op het werken in Nederlandse gezinnen. Het is niet erg toegepast op hun werken in Turkse of Marokkaanse gezinnen.'

Turkse vrouwen worden gedwongen om leiderschappen op zich te nemen en met hun persoonlijke inzet en kracht tegen de bierkaai te strijden. De groepen waar ze voor werken hebben structureel geen aandeel in het gemeentelijke of overheidsbeleid dat over Turkse vrouwen nota's schrijft en inspraakbijeenkomsten organiseert. Ze worden gebruikt als adviesorganen, maar ze zijn niet officieel. Erger is het feit dat er niets gedaan wordt om de situatie te veranderen. De weg die de overheid gebruikt is een weg zonder continuïteit, een weg die geheel afhankelijk is van de inzet van personen die gebukt gaan onder alle lasten van het gewone werk, tolkenwerk, inrichtingswerk en verenigingswerk. Op deze manier

voelen de groepen zich genoodzaakt om zich terug te trekken in hun eigen ruimtes (en zich bezig te houden met feesten, uitstapjes naar Friesland, om hun subsidies op te maken). Emancipatieprocessen zijn geen geïsoleerd en intern gebeuren van Turken en hun groeperingen alleen. Emancipatie is alleen mogelijk in relatie met de omgeving, de westerse samenleving, waarin ze zich bevinden. Daarom juist moeten onze meisjes en vrouwen schakelpunten vormen, schakelpunten tussen de Turkse gemeenschap en de Nederlandse samenleving. Hiervoor is aandacht en zorg en wil nodig van bovenaf. De kadertrainingen kunnen zich richten op trainen van leden van organisaties om sterker te worden naar binnen toe om een goede organisatie op te zetten. Maar ook naar buiten toe. Wat kan er gedaan worden in zo'n training? Voor buitenlanders die niet gewend zijn zich te organiseren, kunnen lessen in leren vergaderen, samenwerken, beslissingen nemen, deelnemen aan overheidsdiscussies, landelijk en plaatselijk overleg, acties voeren, nota's leren hanteren, oprichten van buurthuizen, jongerenorganisaties, enzovoort heel goed van pas komen. Ook praktische activiteiten: begeleiden van bijeenkomsten, opzetten van feesten en demonstraties kunnen nuttig zijn.

Er is geen andere weg voor emancipatie voor hen in deze samenleving als ze niet de hier geldende vormen en normen leren kennen. Dat kan alleen als ze uitgaan van eigen maatschappelijk-politieke situaties. Onderdrukking, kansloosheid, onmacht moeten ze leren gezamenlijk te bestrijden. Ze moeten leren het eigen functioneren te verbeteren, naar buiten te treden zonder vrees of schaamte voor eigen opvattingen, doelen te formuleren voor eigen handelen. Vormingswerk moet in ernst gebeuren. Daarbij is van groot belang dat Nederlandse instanties (scholen, opbouwwerkers, trainingscursussen, enzovoort) de Turkse vrouw serieus nemen. Opzetten van uitbreiden van het kader van Turkse vrouwen is noodzakelijk. Het moeten Turkse vrouwen zijn, die in buurthuizen alfabetiseringscursussen geven bijvoorbeeld. De overgang naar integratie kan alleen op deze manier plaatsvinden.

Het is voor mij erg belangrijk dat de strijd van Turkse meisjes en vrouwen niet *beperkt* blijft tot emancipatie van meisjes en vrouwen. Met zo'n beperkt doel krijgen ze niet alleen botsingen met de eigen achterban, maar ze worden ook een keer misleid in hun strijd in het emancipatieproces van

volwaardig mens-zijn. Ik vind dat mensen: jongens en meisjes allebei het bewustmakingsproces moeten meemaken dat ze in staat stelt om hun seksuele, godsdienstige, persoonlijke, rechtspositionele en sociaal-maatschappelijke vrijheden goed te leren kennen en niet onderdrukt en uitgebuit te worden. Ze moeten ook hun taak in de de strijd tegen onderdrukking en uitbuiting van de achtergestelde, sociaal zwakke klasse waar ze deel van uitmaken, goed beseffen. Turkse vrouwen en meisjes moeten weten dat bevrijding van hun huidige economische positie als leden van een achtergestelde klasse niet los staat van hun bevrijding als vrouw van de heerschappij van de man. Het is belangrijk dat in haar strijd onze vrouwen samen bezig zijn met hun mannen. Wij hebben niets aan geëmancipeerde Turkse vrouwen als ze haar bereikte positie als individu niet in dienst stelt van onze vrouwen en mannen. Ze zullen ongetwijfeld verhinderd worden door mannen die hoog vanuit hun machtspositie hun 'manelijkheid' als prioriteit stellen, of door vrouwen die genoeg nemen met de achtergestelde positie van vrouwen in de eigen samenleving door de economische gebondenheid met de man. Ze moet leren doorzetten en de strijd niet op te geven.

In Nederland gebeurt er vanuit het beleid weinig aan de vormgeving van het ontwikkelingsproces, van ontplooiingsmogelijkheden en het emancipatiegebeuren van buitenlanders. Er wordt niets gedaan om buitenlanders structureel te betrekken in het maatschappelijk gebeuren. Dat kan ook moeilijk als de overheid het beschikbare geld ter besteding aan de gemeenten overlaat en het gemeentelijk beleid niet controleert. In hoeverre komt dit geld direct aan buitenlanders ten goede? Hoeveel buitenlanders (in plaats van Nederlanders) worden aangesteld? Buitenlanders vormen een zwijgende groep, ze hebben geen macht en zijn dus niet interessant voor politieke groeperingen in Nederland. Hun zwijgzaamheid en onmacht wordt nog eens misbruikt door groeperingen als de Centrumpartij!

Vele goede bedoelingen van individuele Nederlanders of organisaties zijn gefundeerd in gevoelens van genegenheid voor de achtergestelde, onderdrukte, gediscrimineerde buitenlanders. Gevoelens van mededogen van een aantal personen. Het is juist dit uitgangspunt van genegenheid, die goed bedoelde 'hulp', dat de minderheidsgroepen onmachtig maakt en afhankelijk maakt. Het is juist hierdoor dat de belangen van de heersende

klassen in de kaart worden gespeeld en de status-quo gehandhaafd blijft!

Het is juist die genegenheid die de ontwikkeling en emancipatieprocessen van de buitenlanders stagneert!

Nee, genegenheid is niet de juiste motivatie. De Nederlandse overheid, Nederlanders of Nederlandse organisaties die ernst maken met hun wens voor emancipatie van buitenlanders kunnen en mogen niet anders dan solidariteit als uitgangspunt gebruiken. Dat moeten ze in actie omzetten met de Nederlandse wetgeving in de Nederlandse structuur. Onderwijs is een belangrijke voorwaarde, maar biedt op zichzelf niet voldoende garanties voor dit proces. Het waarborgt ook niet op zichzelf een menswaardig bestaan voor migranten. In andere belangrijke sectoren als gezondheidszorg, huisvesting, zendtijd in de bestaande media en politiek stemrecht zijn er structurele veranderingen nodig om de migrante meisjes, jongens, vrouwen en mannen te emanciperen.

Het verschil tussen Nederlandse en Turkse kinderen

Sommige Turkse kinderen moeten afwassen maar sommige niet. Sommige Turkse kinderen dragen hoofddoek. Ze willen niet maar ze moeten. En sommige mogen niet korte mouwen dragen. Ze mogen wel van zijn moeder, maar niet van zijn vader. En sommige mogen wel van zijn vader maar niet van zijn moeder. De Nederlandse kinderen dragen geen hoofddoek en die Nederlandse kinderen mogen wel korte mouwen dragen. De Nederlandse meisjes mogen wel alleen wandelen maar Turkse meisjes niet, maar sommige wel. De Turkse kinderen moeten naar moskee om koran te lezen.

*Emine
Turks meisje*

Wie is de baas

Bij Turkse mensen is meestal het man de baas. Bij ons thuis is mijn vader de baas. Turkse mensen vinden het niet leuk als de vrouw het baas is. De vrouwen moeten voor het huis zorgen, schoon maken, wassen en voor het kinderen zorgen. Sommige mensen vinden wel leuk dat de vrouw baas word maar in het Turkse geloof mag het vrouw niet de baas worden, ze mogen niet werken, niet naar kafe, niet met onbekende mensen eten als ze op visite komen, maar sommige doen het toch.

*Cengiz
Turkse jongen*